

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 30 Juni 1912. N°. 1800.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Dinsdag's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentie: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20.
Aanvragen en vermelding van leidegaven f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

LXII.

TWEEDE REEKS.

XXIV.

De wolf en het lam zullen te samen weiden, en de leeuw zal stroo eten als een rund, en stof zal de spijze der slang zijn. Zij zullen geen kwaad doen noch verderven, op mijnen gansen heiligen berg, zegt de HEERE. Jes. 65 : 25.

Temeer was het noodzakelijk op het verband tusschen het leven op deze aarde en de geestenwereld eenigszins nader de aandacht te vestigen, omdat nog altoos het gevaar zoo voor de hand ligt, dat het bijgeloof zich van dit verschijnsel meester maakt, en ons een da capo doet beleven van wat in alle landen van Europa geleden is, toen het geloof aan de heksenwereld, en al wat daarmee samenhangt, tot zelfs de edelen van ons geslacht, zoo bitterlijk op het dwaalspoor had geleid. De tijd, waarin Kerk en Overheid het plichtmatig achtten de heksen op te sporen, te veroordeelen, en desmoeds levend te verbranden, ligt nog volstrekt niet zoo verre achter ons. Het laatste geval waarvan heugenis tot ons kwam, deed zich voor te Giarus in Zwitserland, waar nog in 1782 de dienstbode Anna Goldi als heks ter dood werd gebracht. Iets waarop te meer dient gewezen, omdat niet weinigen zich inbeelden, dat deze heksentafereelen alleen in het donkerste der middeleeuwen zouden thuishooren, en dat de Reformatie er geheel buiten stond. Dit nu is een dwaling. Zeker is het heksenproces reeds in de middeleeuwen begonnen. Vast toch staat, dat reeds in 1275 voor de eerste maal, voor zooveel ons bekend is, een dusgenaamde heks levend is verbrand, maar al begon dat boze doen reeds in de 13e eeuw, zijn eigenlijken bloei bereikte het toch eerst in de 17e, en tot diep in de 18e eeuw heeft 't voortgeduurd; in Engeland en in enkele Amerikaansche Staten zelfs nog iets later. En hierbij denke men nu niet aan zeer enkele op zichzelf staande gevallen, waarin het tenslotte een zeker enkel maal op een levend verbranden van de behekende persoon uitliep. Historisch staat bijv. vast, dat in Bamberg en omstreken, in een tijdperk van niet meer dan vijf jaar, 600 personen op den brandstapel als beschuldigd van hekserij ter dood werden gebracht, d. i. 10 in elke maand. In het bisdom Würzburg wordt het aantal van deze slachtoffers zelfs op 900 opgegeven, en zelfs meldt de historie dat in Brunswijk de palen, waaraan de heksen bij de verbranding gebonden waren, als een klein woud van zwart hout afschrikten. Het geloof aan heksen, walkyren en andere soortgelijke verschijningen was in de Germaansche mythologie reeds overgenomen, en bestond in hoofdzaak, wat de heksen betrof, daarin, dat de demonenwereld, enkele personen, meest vrouwen, aangreep, en ze bezield met de zucht om anderen in hun persoon, in hun eer, in hun goed of in hun gezondheid schade toe te brengen, zonder dat de slachtoffers van deze praktijken in staat waren zich daartegen te verweeren.

Ook die heksen zelf waren in den grond onschuldig, maar door satan verleid en bewerkt, en vaste instrumenten in zijn hand geworden om den vrede op aarde te verstoren. Men meende alzo te doen te hebben met een inval uit de demonenwereld in het leven der volkeren op deze aarde. Vandaar dat Overheid en Kerk zich opmaakten, om deze boze, onheilspellende macht te bestrijden, eerst op benaderende wijze, toen steeds heroischer, en ten leste zonder iemand of wat ook te sparen. Wie verdacht werd, was eigenlijk daardoor reeds verloren man. Men heeft voorbeelden gehad b.v. te Wunby, dat reeds kinderen van 4 tot 12 jaar voor behekst waren aangezien, en voorts dat in allerlei steden zelfs een hooggeplaatst rechter, een burgemeester, drie koorheeren, een student, en tal van andere personen uit hoogere standen als behekst hun leven op den brandstapel eindigden. Hier te lande was het vooral Balthasar Bekker, die in 1691 zijn *Betooverde wereld* tegen dit boze euvel uitgaaf, terwijl de Jesuïet Tanner reeds in het begin van de 17e eeuw het kwaad aangreep. Metterdaad blijft het heksenproces met al wat er mee samenhangt een schandvlek in de nieuwe geschiedenis van Europa, die men eerst dan doorsiet en verstaat, zoo men begrijpt, hoe juist uit de demonenwereld de aanrijft gekomen is, die dit boze kwaad in het leven riep.

Just dit echter werd niet ingezien. Veleer heeft met name Balthasar Bekker,

bedienaar des Woords in de Gereformeerde Kerk te Amsterdam, uit gansch dit jammerlijk verschijnsel aanleiding genomen, om geheel het bestaan der demonenwereld te loochenen en de voorstelling ingang te doen vinden, alsof alle spreken over satan slechts op zelfbedrog berustte. Zoo bleef altoos de leiding aan satan. Eerst maakte hij vooral in de eeuw der Hervorming op, om de geesten te verontrusten en de bangste schandalen in het leven te roepen; en toen dit te ver ging en niet meer was door te zetten, wist hij de geesten juist in ongekeerden zin te bewerken, en te doen gelooven dat hij niet bestond, om nu eerst recht onder een geslacht, dat tenslotte zelfs zijn bestaan niet meer vermoede, zijn heerschappij nog vaster dan weleer te vestigen. Dit verlieze men niet uit het oog, zoo dikwijls het hoogelach opgaat waarna men thans almeer een ieder begroet, die nog bidden blijft: „Verlos ons van den Boze." Zulke hoogelach zou onverklaarbaar zijn, indien uit bijgeloofige opvatting van satans werkzaamheid niet de heksengruwel ware uitgegaan, en zoo men, om zich daarvan te bevrijden, niet tot algeheele loochening van de demonenwereld zijn toevlucht had genomen. Roeping der Kerk en van een ieder die geloof blijft 't daarom, om op het voetspoor van Jesus Christus tegen de demonenwereld met de heilige wapenen des Geestes op te treden, satan te ontmaskeren, alle gemeenschap met de demonenwereld af te breken, en om dit te beter te doen, onze gemeenschap met de heilige geestenwereld te versterken.

Doch ook hiermede is de reeks verschijnselen, die met de Voleinding samenhangt, nog niet afgelopen. We zien toch naast de wereld van de kinderen der menschen niet alleen geesten, hetzij dan demonen of goede engelen, maar ook een geheel ander soort levende wezens voor ons treden in de *dierenwereld*, en zelfs het *plantenrijk* vraagt hierbij, als mede tot de levende organismen behoorende, onze aandacht. Van zelf staat hierbij de dierenwereld ons lichamelijke het naast. Zij die de leer der Evolutie op de spits drijven, en Darwins voorstelling laten uitloopen op een voortkomen van den mensch uit den aap, mogen steeds weer in het onzinnige vervallen, maar het feit valt niet te loochenen, dat met name de zoogdieren van hoogere orde in hun bouw een gelijkheid met den bouw van het menscheeljk lichaam vertoonen, die ten slotte soms elk verschil afsnijdt. Altoos wordt onze geheele voorstelling weer beheerscht door de nooit weg te cijferen omstandigheid, dat de mensch als tweestijdig wezen optreedt, en met zijn geestelijke kern verwantschap aan de geestenwereld vraadt, maar in zijn zichtbare en zienlijke verschijning aan de dieren van hoogere orde het naaste komt. Dit nu zou ons niet drukken, zoo de harmonie tusschen beide ongeschonden ware gebleven. Nu daarentegen de harmonie verbroken is, en dikwijls zoo moeilijk te herstellen blijkt, is hieruit vanzelf bij niet weinigen de neiging opgekomen, om zich in ons geestelijk bestaan terug te trekken, ons lichamelijke aanzijn als bijkomstig te beschouwen, en het hoogste voor onze toekomst te verwachten van een geheel gewijzigden toestand, waarin al het lichamelijke gewalt, en we enkel als geestelijke wezens bloeien en glansen zullen.

Dat is niet overdeven gezegd. Voor de overgrote meerderheid van de kinderen der menschen in onze dagen, vooral voor hen die in de hoogere kringen der maatschappij verkeerden, is al het zichtbare en zienlijke met het sterven uit. Het lichaam wordt dan afgelegd. Het contact met de zichtbare wereld neemt dan een einde. Alleen de ziel blijft over. Die ziel verliest zich in het hemelsche, leeft daar nu geestelijk, en de zaligheid is voleind. Natuurlijk is dit een valsche voorstelling, die zich den mensch en zijn wezen anders denkt dan God hem gemaakt, besteld en geschapen heeft. Naar Gods bestel is het karakteristieke en elgenaardige van den mensch juist hierin gelegen, dat hij, en niet de engel, ziel en lichaam besit, en zulks wel als de twee voor zijn natuur onmlabare bestanddeelen van zijn wezen. Doch juist hier gaat het Spiritualisme tegen in. Geheel ten onrechte beeldt men zich in, dat de zonde eigenlijk uit het lichaam, en niet uit de ziel opkomt; poogt zich daarom in heiligen drang steeds meer van het lichamelijke te vervreemden; alleen in het geestelijke van zijn wezen zijn eigenlijk waardig te zoeken; en zoo feitelijk de grondorde van de schepping te veranderen en in haar tegendeel om te zetten.

Tegen deze valsche voorstelling nu gaat de Schrift lijfrecht in door wat ze ons profeteert omtrent de Opstanding des vleesches.

De stellige openbaring, dat wel bij onzen dood de ziel van het lichaam scheidt, maar dat het voortbestaan in desen afgestorven staat van den mensch onnatuurlijk en slechts een gevolg van de zonde is, vormt een geheel met de daarnaast staande belijdenis, dat deze scheiding niet dan *tijdelijk* karakter draagt, en dat de Voleinding niet kan ingaan tenzij de grondorde der Schepping hersteld worde, d. w. z. dat de mensch zijn afgelegd lichaam herkrigje, het zelfs een verheerlijkt staat terug erlange, en zoo naast de geestenwereld, die enkel geestelijk is, weer een wereld doe opbloeien, waarin de heerschappij aan den mensch verblijft, en waarin het geestelijke en lichamelijke zich nogmaals op het innigst verbonden zal vertoonen. En dit wel zoozeer als grondorde der Schepping, en allerminst als bijkomstig, dat de Zone Gods zelf nog altoos in dit menscheeljk lichaam zijn oordeelen zal uitrichten en het einde van het wereldproces zal doen ingaan. Hiermee nu is alle Spiritualisme eens en voor goed geoordeeld, en moet daarom uitgesproken en helder beleden worden, hoe een iegelijk, die nog op deze eenzijdige geestelijke paden dolen blijft, den Christus als gids verliest. Ons lichaam heeft niet slechts tijdelijke beduidenis, maar eeuwige betekenis, en het gaat in 't minst niet te niet, maar, en dit vooral dient telkens op den voorgrond te worden gesteld, ons lichaam is en blijft onafscheidelijk van de menscheeljk natuur, die de Zone Gods aannam, waarin hij optrad, waarin hij zit ter rechterhand Gods, en waarin hij eeuwiglijk duren zal.

Doch na deze uitbanning van het eenzijdige Spiritualisme komt dan ook geheel de zichtbare Schepping in een geheel ander licht voor God te staan, zoowel wat de krachten en stoffen betreft die er zich in openbaren, als wat aangaat de wonderse schoonheid die er in schittert. Doch dan is ook niet langer hoogere betekenis te ontzeggen aan de beide organische rijken, die, aan het onze verwant, in die zichtbare Schepping voor ons staan, t. w. aan het plantenrijk en aan de dierenwereld, zoodat de vraag niet mag worden op zij gezet, in welke verhouding die beide typen, niet slechts tijdelijk, maar duurzaam, niet slechts bijkomstig, maar principieel met onze menschenwereld in verband staan. Drielei verhouding is hierbij denkbaar. De mensch kan tot de hoogere dieren als tot zijn meerdere optien. De mensch kan het dier minachten en ganschelijk er niet mee rekenen. Of eindelijk, de mensch kan zich als de meerdere van het dier gevoelen, maar toch ook aan de dierenwereld een eigen doel van bestaan om Gods wille toekennen. Het eerste plicht van ons dier is geschieden in de afzonderlijk. Vooral in Egypte was de heilighouding van den stier en zelfs van de kat van oudsher inheemsch, en Israel in de woestijn heeft als naverking van Egypte's invloed aan het half de eerste offerande toegebracht. Het tweede standpunt van den menscheeljk hoogmoed tegenover het dier ontmoet bij hen, die op onbarmhartige en wreede wijze met het dier omgesprongen. En het derde is het standpunt waarop de Schrift ons plaatst.

Het uitgangspunt ligt hier in de vraag: Schiep God de dierenwereld om Zichzelf wils of om den mensch? Op deze vraag nu antwoordt de Schrift met de meeste beslistheid: „De Heere heeft alle dingen gewrocht om Zich zelfs wille", of drukt geheel 't zelfde uit in deze woorden: „Ut Hem, door Hem, en tot Hem zijn alle dingen." Hoe zult ge nu met deze stellige uitspraken in Spreuken 16 : 4 en Rom. 11 : 36 voor u, staande houden, dat God de dierenwereld eeniglijk voor u schiep? Het feit ligt er dan ook toe, dat er in de dierenwereld miljoenen en nogmaals miljoenen wezens bestaan, die geen menschenoog zelfs ooit waarnaam. Zoo verwijst de Heere zelf in Psalm 50 : 10 naar de heirscharen van prachtig gedierde op de hoogere bergen, die zoo goed als nooit door menschenvoeten betreden worden, en toen ter tijd althans nog nimmer betreden waren, dan haet het: „Al het gedierde des wouds is Mijns, de beesten op duizend bergen. Ik ken al het gevogelte der bergen en het wild des velds is bij Mij." Gedoeld is hiermede met name op het adelaarsnest in de hooge rotskleving, waarmee de menschenwereld niet rekt. Thans verstaan we dit zelfs nog beter dan David in zijn dagen. Vinding toch deed ons steeds meer ontdekken, wat nameloos tal van gedieren er in de diepten van den Oceaan, ver in de hoogte boven ons, en in de kloven en diepten der aarde, in plant en dier en mensch schuilt, een heerschaar waarmee de gewone wereld der menschen-kinderen niet eens rekt, en die toch voor Gods oog en voor Gods oog

alleen zijn bestaan voortzet en uitbreidt. Ook die onmetelijke dierenwereld nu moet een doel voor haar bestaan hebben. Dit doel kan niet in den mensch liggen, want wat nut het ons of er een gier de lucht doorklieft, een haal den ingang der rivier onveilig maakt, of een microbe lucht en bodem schaadt. Althans zijn er nog altoos onafzienbare streken in Amerika, Afrika, Azie, Australië, en zelfs nog in Europa's noorden, waar een talloze dierenwereld krioelt en wemelt, zonder dat er bijna ooit een mensch doorkomt. Hoe ook bezien, er blijft dus geen andere oplossing van het raadsel over, dan dat God de Heere de dierenwereld geschapen heeft, om er Zich zelf in te verheerlijken; iets wat dan gelden moet van de *gehele* wereld der dieren, en niet enkel van een enkel fraai dier als wij in leeuw of dolfin bewonderen. Zeer zeker blijft ook bij de dierenwereld de tegenstelling van hetgeen aantrekt en hetgeen afstoet voortduren; een raadsel waarop we thans niet kunnen ingaan; en ook afgezien hiervan is b.v. het zich onderling vermeerderen van de dieren, en het zich voeden van het ene dier met het andere, vooral in den Grooten Oceaan, voor ons een raadsel, waarvoor we eerbiediglijk blijven stilstaan, en waarop nog nimmer een geheel bevredigend antwoord gevonden is. Maar in welk raadsel de dierenwereld ons ook doet ingeluren, vast staat dat ook der dieren schepping een doel had, en dat dit doel ter laatste instantie in niets anders kan liggen, dan in de verheerlijking van Gods glorie.

Nu staan we in de dierenwereld voor veel dat ons met afgrijzen vervult. Een arend die een oolam de klauwen in het lijf slaat, het optit en naar zijn nest in de rotsen mee opvoert, om 't daar te doodden en te verslinden, ontzet ons. Maar zie nu eens van den anderen kant, hoe schoon de instinctieve beïghing van menig dier is, gelijk die God erin heeft gelegd, en wel zoo gelegd, dat 't dier er niet toe wordt opgevoerd en er niet pas allengs inkomt, maar 't terstond en van zelf alzo ten uitvoer brengt als God 't besteld en gewild heeft. Een spinnewebbe is iets prachtigs in de kunst van bereiding. Die spin ziet waar ze 't net spannen moet. Laat zich afsakken naar 't punt van den tak, waar de einddraad aan moet worden vastgemaakt. Kluit dan weer op en bindt een anderen einddraad aan drie, vier andere punten. Die draden worden gespannen van uit een middelpunt, waar ze straks zelf in gaat zitten, om op haar prooi te loeren. En tusschen die draden, die van het middelpunt naar den omtrek worden uitgespannen, weeft de spin nu ragfijn de dwarsdraden voor haar net, en doet dit zonder feil, op vooraf precies bepaalde afstanden, en telkens bij elken dwarsdraad meerderend, zoodat 't al gespannen blijft. En zoo doet de spin, die nog nooit een andere spin een webbe zag weven, door met haar voor- en achterpoot 't dradensap uit haar lijf te nemen en te doen kleven. Zulke een webbe is dan ook zulk een wonder, dat nooit één eenig mensch zonder instrument en met de bloote hand zulk een webbe gemaakt heeft, of zou kunnen maken. En toch doet de spin dit al van zelf en zonder inspanning. Zooals er van den landman in Jesaja 28 : 26 staat, dat zijn God hem leert en onderricht, zoo ook is het God die elk spinneken dat wonder spinnen van haar webbe leert, die de zwaluw haar nest leert bouwen, die alle dieren hun gang en weg onderwijst, die in den grond de mier haar nest leert uithollen, en die dit alles niet alleen aan het soort van dieren, maar aan *elk* dierken in het bijzonder leert, en leert, ook wel soms door oefening en doen afelen, maar toch in verreweg de meeste gevallen louter door ingeprent instinct. God heeft alzo, zulk een dierken scheppende, geweten hoe Hij dit dierken niet alleen wilde vormen, maar ook wilde doen bestaan, zijn voedsel vinden, zijn jongen beschermen, zich verdedigen tegen andere dieren, en hoe 't soms in heel zijn bestaan, door kleur- en vormenpracht en zang één verrukking door zijn enkele verschijning zou wezen. Dat ook de mensch hierin gemengd kan worden, dat b.v. het rijpaard op den mensch is aangelegd, dat de huisdieren een stuk van ons menscheeljk leven vormen, en zooveel meer, er wordt niets aan te kort gedaan, maar het feit blijft dan toch, dat ge de gehele dierenwereld op verre na niet uit den mensch verklaren kunt, en dat de dierenwereld, ook al hoort ze bij den mensch, toch geheel afgescheiden van den mensch een scheppingsdoel voor den Heere onzen God bezat.

Te zeggen dat God aan de dierenwereld behoefte had, zou een aanranden van zijn zelfgenoegzaamheid zijn. Niets is onzen God van noode. Maar evenzoo als Hij zelfge-

noegzaam in den volsten zin des woords is, is Hij ook de Vrijmachtige om de eere en de verheerlijking zijns Naams te zoeken op al zulke wijze als Hem dit gelieft. Zoekt Hij de verheerlijking van zijn Naam op louter geestelijke wijze, dan schiep Hij een Seraf of Cherubijn. Beoogt hij 't uitdrukken, openbaar en merkbaar maken van zijn majesteit in geest en macht beide, dan schiep Hij den mensch. En wil Hij zijn macht en majesteit in het instinctieve uitdrukken, dan roept Hij het dier in 't leven. Doch hoe ook genomen, vast blijft staan dat God de Heere er in zijn welbehagen een lust in heeft gehad, om niet alleen beiden engelen en menschen, maar ook heel een wereld van dieren te scheppen; dat in de schepping van deze dierenwereld een weelde van almacht, majesteit, kunstschoon en een rijkdom van beweging in het leven trad, die op zichzelf en in zichzelf, geheel afgescheiden van den mensch, zijn glorie verkondigen; en dat gelijk er staat: „De hemelen vertellen Gods eer en het uitpansel verkondigt zijner handen werk", zoo ook niet alleen van de wereld der menschenkinderen, maar ook van de dierenwereld kan en moet gezegd worden, dat ze „dag aan dag overvloedig sprake uitstort en nacht aan nacht wetenschap verkondigt", niet alleen aan den mensch, maar evenzoo aan de geestenwereld, en, als werklank op het Scheppingswoord, God zelf den lust en de glorie van zijn werk toebrengt.

Doch is dit zoo, en de Schrift laat geen andere beschouwing toe, dan is hiermede de eenzijdige spiritualistische wereldbeschouwing, die alleen aan het geestelijke waarde toekent, ook op afdoende wijze geoordeeld. Recht heeft het Spiritualisme, in zooverre het er tegen ingaat, dat het zienlijke, het zienlijke, het stoffelijke, het lichamelijke aan de reinheid en zuiverheid des geestes afbreuk zou doen, en zich een meerdere waarde wil toeigenen dan God aan het geestelijke gehecht heeft. Hieruit echter vloet niet anders voort, dan dat de opperheerschappij van den geest in elk hooger schepsel moet hersteld worden, en dat wij als menschen, staan we voor de keuze, om het geestelijke of het zienlijke te laten triomfeeren, desnoods het lichaam in den dood moeten geven, opdat de geest in ons niet onderligge. Maar nooit is uit onze verzondiging af te leiden, dat het zienlijke als bij ongeval en tegen Gods wil en bedoelen tot existentie zou zijn gekomen, en daarom hoe eer hoe beter zou moeten vernietigd worden, zóó dat het althans in de Voleinding elk recht van bestaan zou verloren hebben.

En toch, dit is het wat zelfs de Chiliasten, d. z. de pleitbezorgers van een duizendjarig rijk, beweren. Ze geven dan wel toe, dat er in de Schrift keer na keer gesproken wordt van een nieuwe aarde onder den nieuwen hemel, waarin, om slechts op dit één te wijzen, ook in de dierenwereld het lam met den wolf zal verkeerden, maar ze laten dit dan uitsluitend gelden voor het duizendjarig rijk, en beweren, dat daarna eerst de eeuwigheid intreedt, en dat in die eeuwigheid van het zienlijke en het tastbare in heel de natuur geen sprake meer zal of kan zijn. Ook voor hen loopt 't dan toch op een spiritualistische Voleinding uit. Weer anderen drijven hun Spiritualisme zoover, dat ze zeggen: de wolf is hier de boze mensch en het lam de vrome. Als er dus staat dat het lam met den wolf zal verkeerden, beteekent dit h. i. alleen dat er alsdan vrede onder menschen zijn zal. Zelfs als er bijstaat: *stof zal de spijze der slang wezen* (Jes. 65 : 25) wordt ook dat als louter symbolische taal opgevat, en beduidt dan, naar hun beweren, ook die stoffelijke slang niets dan een boos mensch die den vrome niet meer te lijf gaat. Zoo gaat de één al verder dan de ander in het altoos weer vergeestelijken van al wat in de Schrift omtrent de Voleinding geopenbaard wordt. Eigenlijk past in zulk een vergeestelijking ook de opstanding des vleesches niet meer, en wordt gevoeld noch ingezien, waarom er ten leste nog een alles omvattende Voleinding der dingen noodig zou zijn. De Christus is verheerlijkt. Alle uitverkorenen die wegsterven, gaan aanstonds in tot het volle bezit der zaligheid. Die nog volgen zullen, gaan in dezelfde zaligheid in, tot eens het getal der uitverkorenen zal voleind zijn. En wat zou er dan eigenlijk nog aan den sloop van het proces kunnen toegevoegd worden? Geestelijk is dan alles voltooid, de geestelijke weelde voor eeuwig in al haar rijkdom ontplooid. En wat zou 't dan geven, of er aan dat hoog-geestelijke nog iets stoffelijks, nog iets vleescheeljs werd toegevoegd? O, men geloof 't natuurlijk dat er een Opstanding des vleesches zal zijn, want 't staat er zoo stellig. Maar men jubelt er niet over, men roemt er niet in. Het kon evengoed uitblijven. Het hoog-